

Alkotó beszéd. Igemintázatok kölcsönhatása a háromévesek nyelvtani kódjának kiépülésében¹

Absztrakt

Wéber Katalin

Az utóbbi években a magyar gyermeknyelvvvel foglalkoztam a publikációimban Juliskának és Jancsinak nevezett gyermekeim megnyilatkozásai alapján. Kreatív gyermeki nyelvhasználati formáikat, de főként Jancsi anyagán magyar igeragozási kérdéseket vizsgáltam egy longitudinális korpuszban. A korpuszt magam gyűjtöttem másodszülött gyermekem megnyilatkozásaiból 2005 és 2009 között, és több mint négyezer megnyilatkozást tartalmaz az adatközlő másfél éves korától a hatodik életévéig.

Az említett kutatásoknak mintegy melléktermékeként vettem észre, hogy a hároméves magyar gyermekek egyes igealakokat szisztematikusan nem a konvencionális alaknak megfelelően konstruálnak. Gósy Mária dolgozata (Gósy 1984) hasonló „tévesztésekről” számol be. Azért nem szerencsés ezeket az igeformákat tévesztéseknek nevezni, mert pont azokat a konstruálási mozzanatok mutatják, amelyekkel a kisgyerek a hallott mintázatok alapján kiépíti a kódját. Olyan igealakok tartoznak ide, mint: *elüccse, megbillentye, megcsípje, el kell választja, a kutyák lepisiljék, cseréljék az antónak a kerekét, nyuszi ráöntye, hogy fölszálljon és vezetje, aki öltöztetje, megüttye, összegyűjtyék, hallgati, hirdetyék a tévében, szállíti, ha kifizetyék, hogyha nyáron megsüttye, majd kölcsönvettyétek* és hasonlók.

Előadásomban ezt a morfofonológiai jelenséget vizsgálom. A jelenlegi gyermeknyelv-kutatási paradigmák (generatív, hálózatelvű, használat- és minta alapú) közül az első elmélet elvethető két okból. Egyrészt a magyarsajátos parametrizáció és a magyar gyermeknyelv illesztése meg sem történt, másrészt ez az elmélet a vizsgálandó jelenséget a performancia lomtárába utalja. Hálózati elvű szimulációk sem történtek a magyar nyelvvel kapcsolatosan.

A használat alapú és a minták alapján történő elsajátítást valló felfogásban azonban a környezettől hallott mintázatok célstruktúrákként jelennek meg egy olyan módon felfogott gyermeki beszédtevékenységben, amelyben a gyermek saját, egyéni konstruktív erőfeszítései is szerepet kapnak. Ezekről a létező, szisztematikusan és nem véletlenszerűen másképpen konstruált alakokról kötelesek vagyunk számot

¹ A megvalósítás a Pécsi Tudományegyetem Alapítvány támogatásával készült.

adni, és képesek is vagyunk erre, ha a jelenséget *analogikusan* értelmezzük. A hároméves gyermek ugyanis a kódkiépülésnek eme fázisában a mintahatásokat már összegzi és sematizálja. Az említett nem konvencionális fonológiai mintázatokkal kapcsolatban észrevehető, hogy más, de fonológiai megjelenésükben hasonló konkrét igékkel vagy más igeragozású, más igemódú igealakokkal állnak kapcsolatban.

A különféle morfológiai mintázatok analogikus egymásra hatása ezekből a konstrukciókból kimutatható, a mintahatások pedig a korpuszadatokból. Magyar grammatikai modelljeinket gyökeresen újra kell gondolnunk, amennyiben az analógia az ontogenetikus nyelvfejlődésben igazolhatóan működő mechanizmusként van jelen.

Irodalom:

Gósy Mária 1984: *Hangtani és szótani vizsgálatok hároméves gyermekek nyelvében*. Budapest. Akadémiai Kiadó.